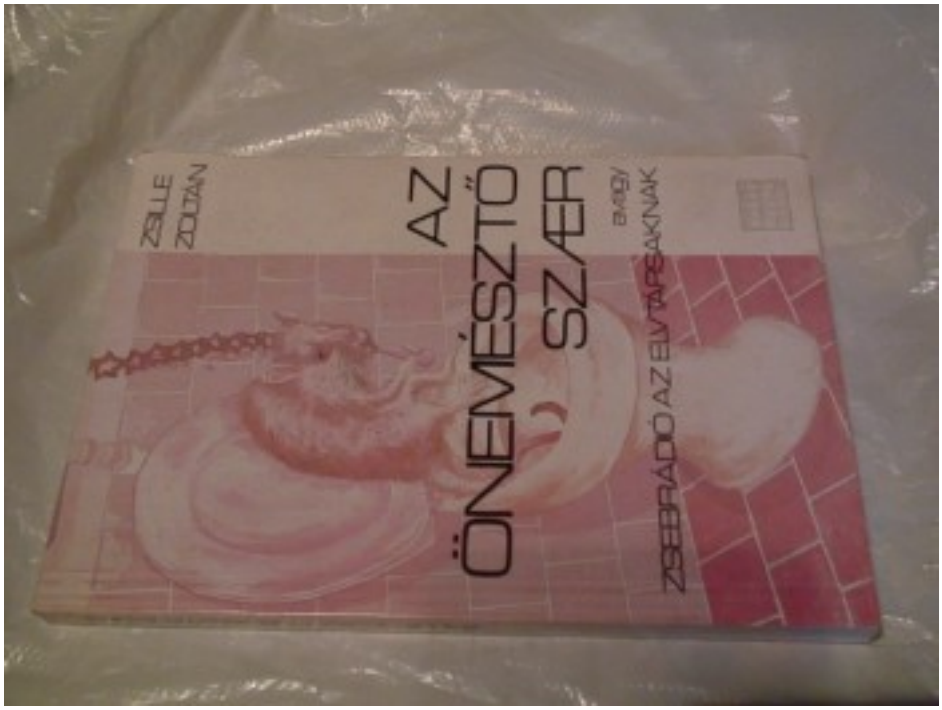

Rév István a belső elhárítás hálójában

Célszemély vagy áldozat volt-e a történész, akit a III/I. főcsoportfőnökség „további feldolgozásra” átadott a III/III-as ügyosztálynak
2001. december 15. MNO

Laczik Erika - Torkos Matild

„Közszereplő vagyok, és egyetértek azzal, hogy a köznek joga van tudni, hogy kivel áll szemben, milyen a múltja és jelene annak, aki a nyilvánosság előtt szerepel.”
(Részlet Rév István Rágalom, az tény című, az Élet és Irodalomban megjelent írásából.)

A közelmúltban egyetlen darab irat nyilvánosságra hozatalával került kényes helyzetbe Rév István, a Soros Alapítvány által működtetett Közép-európai Egyetem igazgatója, a Szabad Európa és a Szabadság Rádió egykori archívumának (Nyílt Társadalom Archívum) vezetője.

A Magyar Fórum című havilap októberi számában K. I. Rév Istvánra vonatkozóan figyelemre méltó információt hozott nyilvánosságra. A szerző előrebocsátja: „…a titkosrendőrség folyamatos működéséhez elengedhetetlen volt az ügynöki hálózat állandó frissítése, az új generációk megjelenésével a fiatalítás is napirendre került. Ilyen személyként találkozunk a történészként, álneves szamizdatszerzőként és a Soros Egyetem (CEU) vezető munkatársaként elhíresült Rév Istvánnal is az „Összetartók" dosszié 5. kötetében a 19. lapon: „Értesítem Osztályvezető Elvtársat, hogy Szabó Lajossal történt megbeszélés alapján átadjuk időlegesen Rév István (Budapest, 1951 január 17. Anyja: Földes Ilona) magyar állampolgárt további feldolgozásra. Rév személyével perspektivikus célból foglalkoztunk, feladatai végrehajtása után munkájára igényt tartunk. Meglévő anyagainkat megküldjük (…). Melléklet 19 lap." „Az értesítés 1974. december 30-án kelt Budapesten, szerzője Tóth Endre r. alezr. osztályvezető. Így adja-veszi a III/I. csoportfőnökség 1-es osztálya a III/III-4. osztálynak a tehetséges hálózati személyt. Tehetségét, rátermettségét később fényes tudományos karrierje és dollárban folyósított jelenlegi fizetése is igazolja" – írja a K. I. monogram mögött rejtőzködő szerző a Magyar Fórumban.
Majd hozzáteszi: „Rév István hálózati munkájának dokumentumai további kutatásokat igényelnek."

Egyetértünk. Ezzel kellett volna kezdenie a szerzőnek. És csak akkor kellett volna lerántania a leplet a neves közszereplő ügynöki múltjáról, amikor megtalálta a dokumentumokat, és azok valóban terhelők Rév Istvánra nézve. Ha pedig nem talált Révre terhelő dokumentumokat, akkor inkább csendben kellett volna maradnia. Vagy éppen azt tárni fel, hogy Révet milyen módszerekkel figyelték meg, milyen fondorlatos módon akarták beszervezni ügynöknek, ehhez talán a „célszemély" történész is segítséget tudott volna adni.

Terhelő dokumentum az interneten

Az egyetlen levélből álló terhelő dokumentum mindazonáltal felkerült az internetre, a Magyar ATV jobboldali Sajtóklubjában részletekbe menően taglalták Rév „terhelt" múltját.
Rév Istvánt mi is kerestük, előbb külföldön volt, majd miután hazaérkezett, telefonon azt közölte velünk: ő majd a megfelelő helyen, a megfelelő időben reagál a személyét ért vádakra.

Nem tudjuk, hogy az Élet és Irodalomban megjelent Rágalom, az tény című írását tartja-e Rév a megfelelő válasznak a megfelelő helyen, ám a történész válaszaival nemhogy eloszlatta volna, inkább megerősítette kétségeinket. Írásából ugyanis kiderül: a nyilvánosságra hozott dokumentumot ismerte. Két évvel ezelőtt kérte ki a Történeti Hivatalból a rá vonatkozó dokumentumokat. „Ugyanis megfigyelt célszemély voltam” – oszlatná el Rév István a számára leginkább fontosnak számító ÉS olvasóinak a kételyeit. „A rólam megfigyeltként ott lévő iratokon kívül ezt az egyetlen, szintén a – más célból történő – megfigyelésemmel foglalkozó belső levelet kaptam kézhez.” Rév szerint a közölt irat azt állítja, hogy a titkosszolgálatok megfigyelték őt, mégpedig azért, hogy eldöntsék, használható lehet-e számukra. A hírszerzéssel foglalkozó (III/I.) csoportfőnökség úgy ítélhette meg, hogy a belső elhárítással foglalkozó (III/III.) szervezet talán nagyobb hasznát veszi – állítja Rév, a történész.

A III/I-es csoportfőnökségen a hírszerzés mellett 1972-től többek között értékeléssel, kiképzéssel (!), személyi ügyekkel, operatív összeköttetés szervezésével, az emigráns szervezetekben bomlasztással foglalkoztak. A III/III. belső reakcióelhárító csoportfőnökség 4. osztálya a kulturális területen végzett elhárítást, ezen belül is a „B” önálló osztály feladata az elemzés, értékelés volt. (Kiszely Gábor: Állambiztonság 1956–1990.)
A nyilvánosságra került – Rév „további feldolgozását” javalló – levél tanúsága szerint a III/I. cso-portfőnökség a leveléhez csatolt egy 19 oldalnyi ez ideig ismeretlen tartalmú dokumentumcsomagot is.
Áttanulmányozván tehát Rév István védőbeszédét maga mellett, nem találtuk nyomát annak, hogy ama 19 oldalnyi dokumentumot megismerhette-e a történész úr, vagyis fellelhető-e jelenleg is a Történeti Hivatalban, és ha igen, vajon megerősíti-e azt, hogy Rév csupán célszemély volt-e valójában.
A Révre vetült árnyék után vélhetően nem mindenkit győz meg a történész azzal a kijelentéssel, hogy „sem a Történeti Hivatalban, sem más titkos archívumban nem lehetnek olyan hiteles dokumentumok, amelyek politikailag vagy emberileg kompromittálhatnának”.

Mi ezt készséggel el is hinnénk Rév Istvánnak. Mert vele együtt mi is úgy gondoljuk, hogy „a rosszul vagy tisztességtelenül használt információ a tények meghamisításához, emberek meghurcolásához vezethet”. Ezért újból felhívtuk Rév Istvánt telefonon, elmondtuk, hogy olvastuk a kételyek eloszlatását célzó írását, elmondtuk azt is, hogy ilyen kényes kérdésben mi is az alapos feltáró munka hívei vagyunk, ezért kértük, árulja el, megismerhette-e a 19 oldalas dokumentumcsomagot. Rév ekkor hirtelen elköszönt, és letette a telefont.
A vonal innenső oldalán úrrá lett a kétely.
Lehet, hogy Rév István nem tiszteli annyira a Magyar Nemzet olvasóit, hogy előttük is tisztázza magát. Úgy látszik, Rév úgy gondolja, csak az ÉS olvasóinak bizalma és megbecsülése számít.

A Belügyminisztérium hírszerzéssel foglalkozó csoportfőnöksége által összeállított 19 oldalból álló – vélhetően Révre vonatkozó – információkat (feltéve, ha elfogadjuk Rév állítását, hogy ő csak célszemély volt) 1974. december 30-án küldték meg a belső elhárításnak azzal, hogy „amennyiben az elvtársak igénylik, további segítséget is nyújtanak". Sőt, azt is kérte a III/I. osztályvezetője, hogy a III/III-4-es kollegája „Rév munkájáról tájékoztatni szíveskedjen". Vagyis nem arról szól a levél, hogy itt van egy fickó, leinformáltuk, és úgy érezzük, akár be is lehetne szervezni. Ezt mi eddig nem tettük meg, hogy miért, hát csak azért, mert… Ezért inkább adunk egy jó ötletet a belső elhárításnak, szervezzétek be ti, mi már bekerítettük, eközben kiderítettük, hogy alkalmas az ügynöki melóra. Tessék, itt van, megküldjük „további feldolgozásra", szervezzétek be, ha sikerül, akkor tájékoztassatok, miként dolgozik, és ha befejezte a munkát, akkor majd szépen kérjük őt vissza, mert „feladatai végrehajtására munkájára igényt tartunk".
Elég hihetetlen a történet, ugye?

A szigorúan titkos levelet nem tudta értelmezni számunkra „J. et." sem, aki a levél jobb felső sarkában lévő kézzel írott feljegyzés szerint az ügyet megbeszélte 1975. január 7. után egy olvashatatlan aláírású vezetővel a III/III-4-nél.
J. „elvtárs" akkor a III/III-4. „B" alosztályvezetője volt, majd – Kiszely Gábor kutatásai szerint – a III/III-6. osztály alezredese, az osztály feladata az „ellenséges propagandaanyag készítésének és terjesztésének elhárítása" volt.
J. „elvtárs" telefonon szívesen beszélgetett velünk, ám sem névvel, sem név nélkül nem volt hajlandó nyilatkozni, mondván, még mindig köti az államtitok, és sűrűn hivatkozott esküjére. Az ominózus levelet mindazonáltal megismertettük vele, ám ő azt zavarosnak tartotta, azt állítván, hogy nem derült ki számára sem egyértelműen, hogy az illetőt, akiről szól, e dokumentum tartalma alapján beszervezték-e, avagy valóban csupán célszemély lehetett az irat keletkezésének idején.
J. „természetesen" nem emlékszik sem arra, hogy sikerült-e beszervezni Révet, sem arra, hogy nem sikerült. Sőt, azt mondotta, hogy Révre sem emlékszik.

J. elvtárs esküje
J. egyébként meglepő módon Demszky Gáborra emlékszik, akinek a neve szintén felbukkant a K. I. által említett Összetartók című dossziéban. Demszky – mint azt a Magyar Fórum című lap korábban nagy botrányt okozva közölte – a 70-es években önként ment be a titkosrendőrségre tisztázni magát a Poór-ügyben.
J. elmondta: Demszkyre emlékszik, így őt már korábban is tisztázni tudta nyilatkozatával, Rév Istvánra azonban nem emlékszik, de ha emlékezne, sem mondhatná meg, amit tud. Mert köti az esküje.

A III/III-as főcsoportfőnökségen hosszan munkálkodhattak a kölcsönadott Rév anyagának „további feldolgozásán”, avagy a történész beszervezésének kísérletein, ugyanis a paksamétát csak 1976. december 2-án küldték vissza 4/8–1469. számú átirattal.
Az iratot egyébként valamikor meg akarták semmisíteni, ám valaki mégis úgy döntött, hogy mégis megőrzik az utókornak. (A „Megsemm!” szöveget valaki átsatírozta.)
Rév István azt írja az ÉS-ben magáról: „Történész vagyok, egyetemen tanítok, a sajtó nyilvánosságában is módom van kifejteni a véleményemet. Közszereplő vagyok, és egyetértek azzal, hogy a köznek joga van tudni, hogy kivel áll szemben, milyen a múltja és jelene annak, aki a nyilvánosság előtt szerepel.”

Egyetértünk Rév Istvánnal. Lássuk hát, mit tudunk róla! Rév egyik aláírója volt a Charta 77 dokumentumnak. 1989 előtt a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem tanára volt. A rendszerváltozás hajnalán, 1989. augusztus elején mint a Szabad Demokraták Szövetségének tagja, Bauer Tamással, Kis Jánossal, Soós Károly Attilával és Tardos Mártonnal közösen jegyzik azt a francia Liberationban közölt cikket, amelyben a nyugati kormányok szemére vetik, hogy a hetvenes évek közepétől „sokszor felületes elbírálással osztották a kölcsönöket. A sztálinista tervgazdálkodás ezekből a hitelekből meg nem térülő képtelen beruházásokba fogott. A cikk szerzői azt kérték a Nyugattól, hogy nagyarányú tőkeberuházásokkal segítse felszámolni az állami tulajdon túlsúlyát, hogy nyugati típusú vegyesgazdaság jöhessen létre. „Cserébe követeljék, hogy a magyar kormány biztosítson még nagyobb kedvezményeket a külföldi befektetőknek, és kérje felvételét az EK-ba” – írják Révék a Liberationban. Érvelésük szerint „mindez kölcsönösen előnyös lenne a magyar gazdaságnak, a lakosságnak, a nyugati befektetőknek és a kormányoknak is”.
1989 augusztusában a távirati iroda archívuma szerint Rév gazdaságtörténészként írta alá több neves értelmiségivel azt a Németh Miklósnak írott levelet, amelyben a bős-nagymarosi építkezés felfüggesztését javasolják. 1989 októberében Rév és társai az állami címerben a Kossuth-címert szeretnék visszahelyeztetni, és kifejtik: nem lehet rangsorolás tárgya március 15., augusztus 20. és október 23., mindhárom neves napot meg kell erősíteni nemzeti ünnep mivoltában.

Rév István 1973. március 15-én Bereznay András egykori évfolyamtársa elmondása szerint „az ünneplőtől teljesen függetlenül saját dolga után sietett”, amikor belekeveredett az eseményekbe (a rendőrök gumibottal verték szét az ünneplőket), és mint járókelőtől vették el a személyi igazolványát. A személyit azután a rendőrség adta vissza egy kihallgatáson, ezt a szokását a hatóság a nyolcvanas években sem vetkőzte le. Az 1973-as tüntetés után sokan kerültek börtönbe, és mint azt egy hasonló sorsra jutott volt fizikushallgatótól megtudtuk: a rács mögött igen sok egykori márciusi ifjút szoros kötelékbe vonta a belső elhárítás.

A bátor kádergyerekek

Igen sok érv szól amellett, hogy Rév István valóban csak célszemély volt, és az is maradt. Bereznay András is, aki – egyetemi éveinek egy időszakában közel állt Rév köreihez – úgy gondolja, hogy Rév nem lehetett más, mint célszemély. Bereznay úgy emlékszik, hogy markáns, rendszert bíráló nézeteit gyakran hangoztatta Rév társaságában is, ám soha semmi baja nem származott ebből.

Sőt, mint elmondta, politikáról könnyebben tudott beszélgetni azokkal az egyetemi társaival, akik káderszülők gyerekei voltak. Főleg azért, mert ők nem voltak olyan félénkek, mint mások az egyetemen. Így velük több esélye volt a gondolatcserének – mondja Bereznay. Vélhetően azért, mert tudták, őket emiatt nem érheti bántódás, tudták, ha kell, a szülők megvédik őket. A kádergyerekek kisebb kockázatot vállaltak, ha kritizálni merték a fennálló rendszert, ráadásul nagy részük valójában nem számított a rendszer ellenségének, ők valójában meggyőződésből, jobbító szándékból kritizálták azt. Rév István apja egyébként a párt legfölső köreihez tartozott, az MSZMP Központi Bizottságának tagja volt. Márpedig ha valakik tudták, miben áll a besúgóhálózatot működtető rendszer természete, hát ők tudták, így bajosan lehetett beszervezni gyerekeiket az elhárításhoz – szögezte le kérdésünkre a ma Angliában élő Bereznay András.

Rév István a 90-es években több vitatott publikációt tett közzé. Az egyik ilyen nagyívű írása éppen a Kenedi János által a rendszerváltozás előtti besúgóhálózat működéséről szóló könyvét kritizálta. A történész tényferdítését éppen Bereznay András vette rossz néven, és igazította helyre Révet a Beszélő tavalyi július– augusztusi összevont számában. Egy évvel korábban az Ellenforradalom címmel közölt tanulmány miatt támadta meg a történészt Boross Péter, otrombasággal vádolva meg, mert két büntetőjogilag rehabilitált tábornokot „háborús bűnösnek” ír le, és „fasiszta” minősítéssel illet.

Rév István szerint egyébként „egy kutatót és egy újságírót is különleges felelősség terhel: képesnek kell lennie eldönteni, hogy (…) a számára hozzáférhető információval miképpen kell etikusan bánnia. A (…) tisztességtelenül használt információ a tények meghamisításához, emberek meghurcolásához vezethet”.

Ebben is igaza van Rév Istvánnak. Ezért mi úgy gondoljuk, nem követjük történész kollégáinak módszereit, nem kutakodunk a múltjában semmilyen titkos iratokat magába foglaló archívumban, hanem inkább megkérjük őt, tisztázza magát. Mert mint mondotta, módjában áll szerepelni a sajtóban. Bizonyos körökben kivívott tekintélye és betöltött fontos pozíciói alapján jó okkal tartjuk őt közvélemény-formáló értelmiséginek. Ezért felhívjuk a figyelmét arra a lehetőségre, hogy önként kérheti átvilágítását, és – mindanynyiunk megnyugtatására – ennek eredményét tárja nyilvánosság elé.